

POUL VILLAUME

professor emeritus, dr.phil. 1950-2025

Iben Bjørnsson

Den 25. juli 2024 døde historiker, professor emeritus, dr.phil. Poul Villaume efter længere tids sygdom. Poul var min vejleder og mentor, og derfor kan alle forsøg på at skrive en "neutral" nekrolog vist også afskrives på forhånd. Ikke desto mindre tør jeg godt vove den påstand, at vi med Poul har mistet ikke blot en grundig og samvittighedsfuld historiker, men også en medskaber af det samtidshistoriske forskningsmiljø i Danmark og Norden, som jeg selv og andre siden har nydt godt af. Sammen med kolleger som Carsten Due-Nielsen ved Københavns Universitet og Nikolaj Petersen og Torsten Borring-Olesen ved Aarhus Universitet blev Poul en bærende søjle i forskningen i dansk sikkerhedspolitik efter 2. verdenskrig. Han var en af dansk samtidshistories *grand old men*, for nå ja – det var mest et mandefag. Det betød dog ikke at kvindelige forskerspirer som jeg selv ikke kunne se mig selv i det. Det skyldtes bl.a. folk som Poul, der var en imødekommende og opmuntrende vejleder. Han var anerkendende og gavmild med sine kontakter, og formåede at få i hvert fald denne forskerspire til at føle sig velkommen i faget.

Poul blev født ind i – eller måske snarere ud af – sikkerhedspolitik og konflikt: Hans forældre mødte hinanden som henholdsvis læge og sygeplejerske under den finske vinterkrig. Selv er han opvokset i Horsens. Som ung var han politisk aktiv, rejste, læste statskundskab i et par år og ernærede sig som freelancejournalist. I en tid før diverse fremdriftsreformer begyndte han først historiestudierne på Københavns Universitets daværende Institut for Samtidshistorie som 30-årig i 1980. Herfra blev han cand.phil. i 1986 og doktorerede i 1995 med afhandlingen *Allieret med forbehold*. Efter nogle år med løse forsknings- og lektoransættelser blev han i 1998 lektor ved det, der i mellemtiden var blevet til Københavns Universitets Institut for Historie (i

Poul ved sin 60-års fødselsdagsreception i 2010, med tre af de historikere, han var med til at uddanne: fra venstre Dino Knudsen, Iben Bjørnsson og Margit Bech Vilstrup (Privatfoto, Dino Knudsen)

dag Saxo-Instituttet) og blot fire år efter professor samme sted. Her virkede han frem til sin pension i 2020.

På Saxo-Instituttet var han en skattet kollega, underviser og vejleder, og instituttet nød ikke blot godt af hans faglighed, men også hans talenter ved klaveret. Da han i 2007 blev nomineret til Årets Underviser af Historisk Fagråd skete det med begrundelsen at han var “en fabelagtig formidler, der, udover at få sit stof ud til de studerende, også kerer sig om de studerendes opgaver og formår at give en saglig og brugbar kritik”. I 2016 blev han tildelt Ridderkorset for sit virke.

Det var dog ikke kun anerkendelse, Poul høstede. Under (og efter) de hidsige debatter om den kolde krig særligt i 2000’erne var det sikkert som amen i kirken, at udgivelser fra hans hånd udløste en serie forudsigelige automatreaktioner, som formentlig havde mere at gøre med hans fortid som venstrefløjsaktivist end med hans håndværk som historiker. Selvom han offentligt – og længe før den slags blev moderne – havde gjort op med den bogstavkombination (KAM-l: Kommunistisk Arbejderforbund marxister-leninister) han tilhørte i 1970’erne, var det tydeligvis ikke bodsgang nok. Vovede han f.eks. at antyde, at Vestens kontinuerlige negligering af russiske interesser og protester i forbindelse med NATOs udvidelser mod øst, kunne være en årsag til det hastigt forringede forhold til Rusland, fulgte forudsigelige anklager om at være Putins nyttige idiot, selvom samme analyse forfægtes af højtstående amerikanske forskere og tidligere embedsmænd. Dette vidste

han naturligvis, og derfor sørgede han også for altid at sikre sig rygstød ved at citere selv samme – men lige lidt hjalp det.

Til trods herfor, før han ikke i blækhuset med samme mangel på omtanke som en del af sine kritikere. Faktisk var det Poul, der lærte mig, at når jeg følte mig uretfærdigt behandlet og havde skrevet en lang tekst som modsvar til dette eller hint, skulle jeg lade den ligge i mindst 14 dage, før jeg så meget som overvejede at offentliggøre den. Et råd, som det stadig ikke altid lykkes mig at følge.

Poul var i det hele taget en engageret deltager i den offentlige sikkerhedspolitiske debat, hvor han også var en skarp kritiker af Vestens engagement i Afghanistan. Hans fortid som fredsaktivist i 1980'erne (herunder medstifter af Nej til atomvåben) fornægtede sig ikke og således virkede han stadig for sagen som medstifter af Rådet for International Konfliktløsning i 2009.

Hans første egentlige bogudgivelse var også relateret til emnet – nemlig *Fredshåndbogen* fra 1983, udgivet af FN-Forbundet. Der er dog ingen tvivl om, at det var den følgende udgivelse, som for alvor slog hans navn fast: bogversionen af hans doktordisputats *Allieret med forbehold*. Et mastodontværk om Danmarks første 12 år som NATO-medlem sat sammen af et imponerende kildemateriale fra såvel Danmark som udlandet. *Allieret med forbehold* står stadig som et uomgængeligt grundværk i Danmarks koldkrigshistorie.

Siden fulgte andre bogudgivelser og forskningsprojekter: Poul var medforfatter på Gyldendal og Politikens grundbøger i dansk udenrigs- og indenrigspolitisk historie, der i dag står som standardværker, samt medredaktør på Gads koldkrigsleksikon som det – trods bidrag fra danske eksperter fra hele spektret – også lykkedes kritikere at blive sure på. Han stod også i spidsen for internationale forskningssamarbejder og -projekter, herunder forskningsnetværket Nordic and North/Central European Network of Cold War Researchers (NORCENCOWAR) samt det FKK-finansierede forskningsprojekt om 1970'erne og Detentens betydning.

Hans sidste værk var også af internationalt tilsnit, om end skrevet på dansk: en trilogi om den kolde krigs historie baseret på hans imponerende, ja nærmest skræmmende overblik over den stadigt vildtvoksende historiografi. Udgivelsen var en kraftpræstation, ikke blot fagligt, men også personligt: Poul holdt sig stædigt i live, så han kunne nå at blive færdig, og da han blev det, gav han slip.

Poul efterlader sig datteren Monica, som han havde fra et tidligere ægteskab, to børnebørn og ægtefællen Kirsten – og alle vi andre, hvis liv blev rigere af at kende ham.

Poul var stilfærdig og gjorde ikke meget fysisk væsen af sig, men ikke desto mindre var hans stemme markant og han var en af de største. Æret være hans minde.